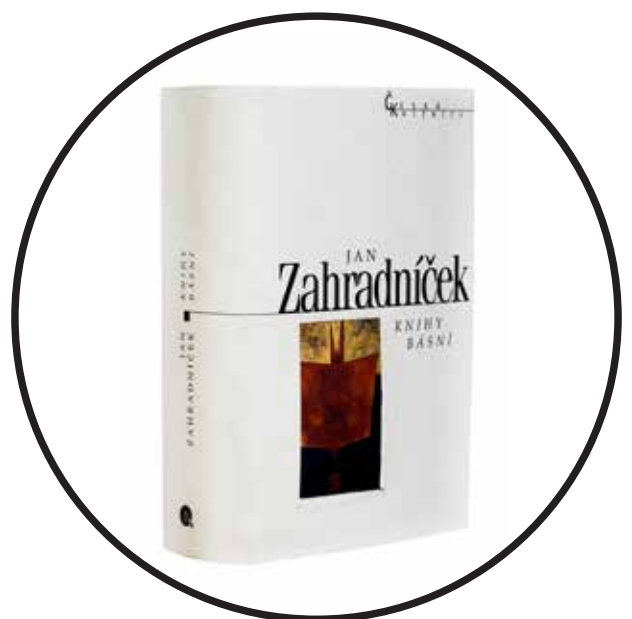

Jan Zahradníček: Znamení moci (1951)

Žuzana Vízková

(Gymnázium Boženy Němcové, Hradec Králové)

Lektorovala:

Mgr. Jitka Bednářová, Ph.D.,
FF MU, Brno

Tato *Dílna České knihnice* vznikla v rámci projektu Rozvoj kapacit Ústavu pro českou literaturu AV ČR pro výzkum a popularizaci, CZ.02.2.69/0.0/0.0/18_054/0014701, který je spolufinancován Evropskou unií.

Dílny České knihnice jsou rozšířením edice *Semináře České knihnice* a přinášejí sadu úloh včetně řešení vztahujících se k jednotlivým svazkům vydaným v ČK. Mají sloužit k přímému využití ve výuce. *Dílny České knihnice* jsou lektorovány a redakčně zpracovány.

Verze publikace: XI/2022

Volně ke stažení na:

www.kniznice.cz/pro-skoly

Vydal

Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.,

Na Florenci 1420/3, 110 00 Praha 1,

www.ucl.cas.cz, v Praze roku 2022

jako 20. svazek edice *Dílna České knihnice*.

Redigovala Petra Hesová.

© Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2022

Edici *Dílna České knihnice* řídí Robert Kolár.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

**MS
MT**
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Práci s textem předchází seznámení se Zahradníčkovým životem a uvedení básnické skladby do kontextu jeho tvorby.

Zde: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/9044-dopisy-a-basne-jana-zahradnicka?vsrc=vyhledavani&vsrclid=Jan+Zahradn%C3%AD%C4%8Dek>

dokument složený z autorových dopisů z vězení a vzpomínek jeho blízkých.

Před četbou diskutujte o pojmech moc, vláda, totalita, oběť. Vysvětlete, jak pojmy chápete.

(Možné odpovědi: Moc je síla, přirozená nebo získaná způsobilost k vlivu či vládě. Vláda je exekutiva ve státě, výkonná moc, uplatnění převahy. Totalitou označujeme násilné, autoritativní řízení státu, úplné, nedemokratické ovládnutí všech oblastí společenského života. Pojem oběť může znamenat nezištný skutek ve prospěch druhých za cenu vlastní újmy, v náboženském pojetí pak usmiřující dar božstvu, v právním pojetí je obětí někdo nebo něco podléhající zkáze způsobené jiným.)

Bylo k zalknutí

Nikoli naráz
nikoli všichni najednou
ale nenápadně a tu a tam
tak jak zněl příkaz dne
nepozorovaně se rozkládat
poslední zbytky minulosti se vytrácely

Staré závazky beztak už mrtvé z nich tiše padaly
v tom malomocenství zhoubnějším než lepra tropická
neboť slyšet bez uší, dýchat bez nosu, hovořit bez jazyka
nebylo nikdy ani tak zlé ani tak nemožné jak tento stav
obnaženosti naveskrz, kdy se od nich trhaly celé věky
Přátelství přecházela, krajiny samý škrt
nezadržitelně se smazávaly
Až najednou jim bylo řečeno, že neměli dětství
že nikdy nebyli mladí, že nikdy nezestárnou

Přes nesmírný počet
každý byl sám
bez jistoty o svém narození
zatímco smrt je obcházela
své setkání s nimi promítajíc
na bílé plátno budoucnosti
ta stále bližší a stále skutečnější
jediná jistota
jež zbývala jim...

Jan Zahradníček: Znamení moci, in Knihy básní. Praha, NLN 2001, s. 561.

Otázky a úkoly k Textu 1

- a V textu vyhledejte oxymoron a vysvětlete jeho význam.
- b O jaké společenské situaci text mluví?
- c Vyhledejte verše, které vyjadřují ztrátu paměti.
- d Jak je v textu vyjádřeno postavení člověka (jednotlivce) v takové situaci?

Nebyl
kdo by jim řek
a nedostávalo se ani slova ani jiného posunku
jak se dorozumět o věci, která začínala tak blízko
mezi srdcem a ústy
a jejíhož konce se nebylo možno dohlédnout
ani v nejdlehlších záhybech minulosti

Nebylo slov a nebylo úst, jež řekla by je
že čím více se rozpoutávají sami v sobě
tím těsnější pouto je svírá zvenčí
a že když sami v sobě už založili
panství nikoho
ani jejich domy ani jejich těla ani jejich děti
jim nepatří, ale jsou nikoho
A když ruce, jež jsou nikoho
sahají po věcech, jež jsou nikoho
a když nohy, jež jsou nikoho
chodí po cestách, jež jsou nikoho
tu *Nikdo* – ten hrozný pán
otroctví nastoluje –

Bylo pozdě
pro mnohé už navždy
a ten pan Nikdo hrozně řádl
strháváje z nich poslední zbytky vzájemnosti
aby se už nepodobali ničemu jinému nežli Kříži
a nesli zase
o kousek dál
k Zemi zaslíbené
k zeleným pastvám budoucnosti stále se vzdalujícím
toto Znamení moci
Znamení jediné opravdové moci
Znamení jediné opravdové moci nad světem

Jan Zahradníček: Znamení moci, in Knihy básní. Praha, NLN 2001, s. 569–570.

Otázky a úkoly k Textu 2

- a Vyhledejte verše vyjadřující dobrovolnou ztrátu individuality člověka.
- b Kde se vzal a co způsobuje *Nikdo*?
- c Znamením moci je v textu označován Kříž. Co tento pojem představuje v naší kultuře?

Text 3

Vaše moc je veliká
 a váš strach ještě větší
 před tou nocí ze soboty na neděli
 před tou Velikou Nocí, kdy stalo se
 co v slepotě své vy neuznáte
 co svými třesky plesky jen zamlouváte
 když na to přijde řeč

Ale něco se změnilo, a vy to víte
 Čas je jiný, čas po Vzkříšení
 a také v ponížení a také ve smrti
 je cosi jinak. A to vy nevíte
 Svět vzhůru nohama, ten váš svět
 a od té chvíle
 toho jediného skutečného převratu, té jedině skutečné revoluce
 přes všechny vaše předpoklady
 přichází vždycky závěr
 jiný, než čekali jste

Třtina nalomená se nezlomila
 knot, který doutnal, nezhasl

Jan Zahradníček: Znamení moci, in Knihy básní. Praha, NLN 2001, s. 579.

Otázky a úkoly k Textu 3

- a V externích zdrojích vyhledejte, co je Velká Noc.
- b Jak je vzkříšení v textu dále označováno?
- c Vysvětlete, jak chápete poslední dvojverší.

Je to On
V tichosti vánku poledního
Je na nás, abychom také ztichli
před tou tváří Ženicha, který přichází
A jestliže k národům a jestliže k světu
hovoří jako oheň a jako kladivo rozrážející skálu
u tebe jen klepe s prosbou za prominutí, že vyrušuje
Stojí za dveřmi a klepe neodbytně a hned se omlouvá
O tebe se uchází, aby tě získal tak jak jsi plný špíny

Není třeba dělat se lepším před tou Tváří, jež prohlíží tě skrz naskrz
s přísností shovívavou, shovívavostí přísnou
ten pohled upřený
Je ti před ním nevolno, šilháš stranou, posloucháš staré pomluvy
odnaproti, zvedle anebo skrze strop
zatímco on stojí a čeká, zda vpustíš jej
ten cizí člověk, jehož právě při vyslýchání ztýrali
tvář uštvaná, mírná, tvář bližního, Boha tvého
které se všichni tak podobáme

Jan Zahradníček: Znamení moci, in Knihy básní. Praha, NLN 2001, s. 583–584.

Otázky a úkoly k Textu 4

- a Kdo je *On*?
- b Co žádá od člověka („tebe“)?
- c Na základě textu popište kontrast mezi *On* a *Nikdo*.

Je jich mnoho, ale co na tom, jsou vlastně dva
 Je jich mnoho, kdo padá a krvácí, ale jsou vlastně dva
 Jako katedrála a mučírna stojí tu proti sobě
 jak ty dva vrchy, mezi nimiž město se rozlévá
Muž s očima dítěte. Nad dějinami. Žehnající a bezbranný
A ten pán Nikdo. Tvář mroží. Tvář zpod dějin
s pohromami se deroucí...

Jde o vládu nad světem
 Jde o člověka, který se zahazuje
 sám sobě ponechán
 Viděli jsme, jak celé věky se snažil uniknout ze staré hrůzy
 upadáje do nízkého strachu
 Viděli jsme, jak se pokoušel stáhnout všechno své
 bohatství, všechno dobro
 z dosahu Boží ruky
 pojistit se a klidně spát
 a zatím jak svatý Bartoloměj svlečeno z kůže
 po celém svém povrchu člověčenstvo strašlivě krvácí
 Ze všeho se už vydali, teď hluboko pod cenou
 musí nabízet své tělo, své mládí a věčnost svou
 Byli jsme svědky toho, jak člověka ubývá
 zatímco Bůh jen roste

Roste a má
 a zmnožuje ustavičně sám v sobě svou blaženost
 ustavičně se vrací k svým věčným pramenům, k své hluboké noci
 sám plný, sám ze sebe naplňuje spásu člověka, spásu světa

Z jeho kostelů rostou domy
 z jeho tajemství věda
 z jeho poslušnosti svoboda

V jeho jediných rukou zadarmo dávajících
 v jeho žehnajících rukou probodených
 jediná opravdová, jediná skutečná moc a vláda
 jediná opravdová, jediná skutečná vláda nad světem

Jan Zahradníček: Znamení moci, in Knihy básní. Praha, NLN 2001, s. 589–590.

Otázky a úkoly k Textu 5

- a Jak je v textu popisován vztah mezi Bohem a člověkem?
- b Co je podle textu „jedinou skutečnou mocí a vládou“?
- c Vraťte se k pojmům *moc*, *vláda*, *totalita*, *oběť* z úvodní diskuze. V jakých významech se objevují ve skladbě *Znamení moci*?

Možné řešení

- 1a** *neboť slyšet bez uší, dýchat bez nosu, hovořit bez jazyka*
Existence okleštěná do krajnosti. Sebeobtížnější dosavadní zkušenost dovoľovala alespoň nějaké fungování, avšak současný stav vylučuje smysluplnou existenci.
- 1b** Totalitní společnost konkrétně představuje existenciální vykořeněnost člověka ve společnosti, která ztratila historickou kontinuitu. Společnost absentuje tradiční jistoty.
- 1c** *poslední zbytky minulosti se vytrácely; Až najednou jim bylo řečeno, že neměli dětství; že nikdy nebyli mladí, že nikdy nezestárnou; obnaženosti naveskrz, kdy se od nich trhaly celé věky*
- 1d** samota, vykořeněnost: *Přes nesmírný počet / každý byl sám / bez jistoty o svém narození / zatímco smrt je obcházela*
Jedinou jistotou je smrt, která bez smysluplného života postrádá přirozené místo ve sdílené lidské existenci: *ta stále bližší a stále skutečnější / jediná jistota / jež zbývala jim...*
- 2a** *a že když sami v sobě už založili / panství nikoho / ani jejich domy ani jejich těla ani jejich děti / jim nepatří, ale jsou nikoho*
- 2b** personifikace všech negativ kolektivismu, strach (*tu Nikdo – ten hrozný pán / otroctví nastoluje –*), ztráta vztahů (*strhávají z nich poslední zbytky vzájemnosti*)
- 2c** symbol křesťanství, oběť, pokoření, nesnáze, smrt, těžké břemeno, ...
- 3a** Velikonoce (noc z Bílé soboty na Velikonoční neděli);
vzkříšení Krista, vítězství nad smrtí
- 3b** *toho jediného skutečného převratu, té jediné skutečné revoluce*
- 3c** něco, co bylo blízko k zániku, bylo zachráněno,
napraveno; nová naděje v kritické situaci
(odkaz na Mesiáše, viz Izajáš 42,3: *1 Zde je můj služebník, jehož podepírám, můj vyvolený, v němž jsem našel zalíbení. Vložil jsem na něho svého ducha, aby vyhlásil soud pronárodům. 2 Nekřičí a hlas nepozvedá, nedává se slyšet na ulici. 3 Nalomenou třtinu nedolomí, nezhasí knot doutnající. Soud vyhlásí podle pravdy. 4 Neochabne, nezlomí se, dokud na zemi soud nevykoná. I ostrovy čekají na jeho zákon.*)
- 4a** Kristus, obětující se osoba
- 4b** *u tebe jen klepe s prosbou za prominutí, že vyrušuje / Stojí za dveřmi a klepe neodbytně a hned se omlouvá / O tebe se uchází, aby tě získal tak jak jsi plný špíny*
Kristus zve člověka k blízkému osobnímu vztahu založenému na dobrovolnosti.
(Zjevení Janovo 3,20: *Hle, stojím přede dveřmi a tluču; zaslechne-li kdo můj hlas a otevře mi, vejdu k němu a budu s ním večeřet a on se mnou.*)
- 4c** On – obětující se, přísný, shovívavý, vševědoucí; Nikdo – otrokář, tyran, uzurpátor
- 5a** *Jde o člověka, který se zahazuje / sám sobě ponechán / Viděli jsme, jak celé věky se snažil uniknout ze staré hrůzy / upadáje do nízkého strachu / Viděli jsme, jak se pokoušel stáhnout všechno své bohatství, / všechno dobro / z dosahu Boží ruky*
Byli jsme svědky toho, jak člověka ubývá / zatímco Bůh jen roste
sám ze sebe naplňuje spásu člověka, spásu světa
Člověk se snaží existovat sám o sobě, uniknout z Boží přítomnosti, což mu přináší zkázu a absenci smyslu. Ztrátou vztahu s Bohem ztrácí smysl existence. Bůh člověku nabízí spásu, odpuštění a možnost návratu.
- 5b** Skutečnou moc a vládu má ten, kdo dává zdarma, žehná, obětuje se.
- 5c** Moc je buď uchvácená, nebo legitimní (opravdová).
Vláda se v textu vyskytuje v podstatě jako synonymum ke slovu moc. Oběť ve smyslu sebeobětování je skutek opravdového vládce, předpoklad skutečné autority. Pojem totalita se v textu neobjevuje, je popsána jako atmosféra nesvobody, souvisí s existenciální tísní a vykořeněností člověka i společnosti.